

ЕТИКА И БИОЕТИКА

65. Етика и екология

През XIX век се заражда науката за света и природата - екология, която отразява отношенията между физическия свят и населяващите го хора. Ернст Хекел създава наименованието ѝ от старогръцката дума oikos - дом, място, което се обитава. Според него екологията е наука, която изследва връзките на живите същества със заобикалящата ги природа. Малко по-късно Карл Фредерик определя екологията като наука за свръхиндивидуалните структури. Задълбочено е и определението на Чарлз Елтън, според когото екологията е наука за същността на природата и променящия се свят с участието на човека. Независимо дали в миналото са притежавали екологична култура или не, хората са чувствали света като свой дом и са се грижели за него, но при други обстоятелства го експлоатират безмилостно.

Човекът е господар и стопанин на света

От гледна точка на християнската етика нашата земя е не само място за живот. Тя е създадена от Бога с по-висша цел. Видимият свят е дело на Твореца, в който Той се проявява. И в този Свой свят Бог засели човека. Но това не е всичко. Бог възприе човешко тяло (което произхожда от физическия свят), за да извърши изкуплението на човечеството. Тези важни фактори обуславят отношението ни към света и простираат своята сложност в природознанието, богословието и есхатологията.

Според книга Битие на Библията съществува битийна връзка между Бога, природата и живите същества. Защото всичко съществуващо произхожда от Бога и по закона за висшата целесъобразност се стреми към Него. В тази космическа схема човек се ползва от физическия свят: „плодете се и множете се, пълнете земята и обладайте я и господарувайте над морските риби, и над зверовете, над небесните птици, и над всякакъв добитък, над цялата земя..." и е отговорен за природата като неин господар и нейна физическа рожба: „Създаде Бог човека от земна пръст...".

Човекът е физически сроден със света, в който живее, макар да е неизмеримо по-съвършен от него поради своята богообразност. И връзката между човека и заобикалящия го свят има дълбок смисъл. Сътвореният от Бога човек съдържа елементите на природата, които образуват тялото му, с което той живее в света. От тази гледна точка връзката между човека и природата е екзистенциална. Връзка, посредством която човекът и природата образуват един организъм. Разбира се, нашият възглед не е тъждествен с пантеистичното разбиране, според което човекът е пълен продукт на природата.

Добър стопанин ли е човекът?

След радикалната промяна в поведението на първите хора - отдръпването им от Бога, Адам и Ева и техните потомци започват да се изхранват с тежък труд. Усложнява се също животът им сред недружелюбния животински свят и суровата природа. През хилядолетията човекът разбира, че не му достигат сили да подчини природата на своите амбиции, поради което у него се заражда чувство за безсилие, преминаващо във враждебност. В същото време природата скрива своите тайни от човека и не допуска той да се превърне в неин жесток владетел. А когато е дръзвал да става такъв, тя си е отмъщавала. Естествено много неща в света плашат човека и той се отнася към него със страх и недоверие. Често се намесва агресивно в хармонията на физическия свят, който реагира на неразумните му дела, които допринасят временна полза и трайни непоправими екологични последици.

По-късно хората разбират, че земята също се нуждае от грижи и любов, които се отразяват в конкретни програми за работа в света и живеене на земята. Отношението на много хора към заобикалящия ни свят се променя поради строгите екологични изисквания и разширяващата се екокултура сред народите.

Отговорността ни за природата

През последните години еколозите се опитват да изградят своя етика, без да формулират нейния смисъл, тъй като влагането на смисъл би могло да доведе до неправилни изводи за физическия свят и отношението на човека към него. Въпреки това ние продължаваме да се занимаваме с въпроса коя намеса на човека в живота на земята ще бъде оправдана с оглед задоволяването на потребностите му? Необходимо е да се замислим много по-сериозно за нашата отговорност към природата. Със същата етическа мярка би трябвало да мислим и за живота на бъдещите поколения. Разбираемо е, че етиката не може да се развива само според традиционни схеми, тъй като има новости в отношението човек-свят, зависими от хората с високо съзнание.

■ Лошите действия на хората се отразяват на състоянието на природата, която страда заедно с нас като жив организъм. За добро или зло човекът направлява природата и нейния живот след грехопадението си по своя път. Първоначалната идея на тази констатация се съдържа в посланието на апостол Павел до римляните. Всичко живо на този свят страда и очаква освобождение от тлението, от дисхармонията. Апостол Павел е съзнавал дълбоката връзка между космологията и антропологията като връзка между живи, зависими едно от друго същества.

Човекът е свързан битийно с природата. Поради което тя изразява както състоянието, което преживява той (ако я унищожава, това значи, че руши и себе си), така и характера на неговите бъдещи дела като съработник на Бога. Когато човекът започне да се отнася разумно с природата, тя ще отразява новото качество на отношенията човек-природа. В тази перспектива ние

схващаме природата като модел за бъдещето, свързан с моралното поведение на човека и християнската надежда. Когато чувството за отговорността на човека нарасне, а природата ще му отвърне с добро, светът ще премине в друго състояние. Ако това не стане, ако продължим да замърсяваме въздуха, водите и земята, ние ще бъдем наказани като лоши стопани. Екологичната катастрофа ще бъде ново наказание в човешката история. Досега хората са страдали заради своята богоотделеност, нравствена разпуснатост и братоубийствени дела.

■ Основен елемент на природата е вложеният в нея закон, чиито прояви ние познаваме частично, а още по-слабо разбираме неговата същност. В действителност ние познаваме формата на Божия закон - природата, но тя не е законът. Дори може да се каже, че теологията на космическите закони се схваща чрез неясните им действия в природата.

Природата напомня за абсолютното добро и за неговата първоначалност. Чрез своите естествени програми за живот тя ни показва какво трябва да правим в този свят. Всяко същество живее и чрез ритъма на природата. Животът в природата е образец за правилен живот.

■ Пряко или не, природата ни напомня за нашата вина, за страданието, което ѝ нанасяме. Човекът възприема природата и разбира донякъде живота ѝ. Умът на човека и съзнанието му са уникални способности за познаване на света и себе си. Това, което говорим за природата, в голяма степен се отнася и за разума ни.

Трябва да се научим как да взаимодействаме с физическия свят и по какъв начин да използваме ресурсите му за високите цели, които са загатнати и записани в Евангелието. В същото време отношението ни към средата, в която работим и изграждаме живота си, се изгражда според нашето отношение към Бога.